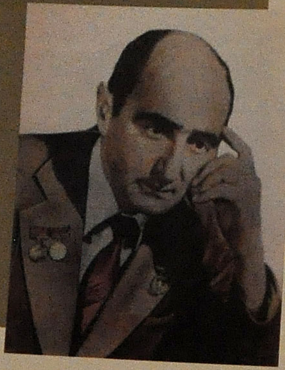

Atalı günlərin həsrəti

Xalq şairi Hüseyn Arif...
Sevilə-sevilə mütaliə olunan,
haqqında maraqlı söhbətlər dolaşan,
lətifələr danışılan gözəl sənətkarımız!

Maraqlıdır ki, bəziləri bu ehtiramın səbəbini tək elə şairin parlaq istedadında, təbiətə vurğunluğunda, ana dilimizin incəliklərindən, söz çalarlarından məharətlə istifadəsində axtarırlarsa, onunla eyni kollektivdə çalışanlar, birgə səfərlərdə olub, dostluq edənlər bunu Hüseyn Arifin mehribanlığı, səmimiliyi, xoş ünsiyyəti, sadəliyi, təvazökarlığı və bu insani keyfiyyətləri əlaqələndirirlər

Bu baxımdan, Xalq yazıçısı İsmayıl Şıxlı:

"Hüseyn Arifin şeirlərində sözlərin sıralanması, təbii axan kəlmələrin tərkibindəki səslərin belə cərgələnməsi o qədər sadə, ürəyəyatımlıdır ki, şeir oxuduğunu unudursan. Sənə elə gəlir ki, kiminləsə, sadəcə, söhbət edirsən. Lakin bu söhbətin elə gözəl, elə incə və elə zəngin poetik düşüncə tərzi, elə obrazlı təfəkkürü var ki, buna heyran qalmaya bilmirsən. Xalq poeziyası Hüseyn yaradıcılığının iliyinə, qanına hopmuşdur..."

Bu kimi saysız rəylərdə, mülahizələrdə diqqətçəkən məqamlar yetərincədir. Bununla belə, düşünürük ki, bu məlumatların əksəriyyətini zaman-zaman radio və televiziyadan, qəzet və jurnallardan aldığımızdan böyük şairlə bağlı ən duyğulu hekayətləri, həzin xatirələri övladlarından eşitməyimiz daha maraqlı olardı; insana ailəsi qədər yaxın, bütün incəlikləri ilə bələd olan başqa birisini təsəvvür etmək mümkündürmü?!

Zöhrə Hüseynzadə:

"Xəyal məni o unudulmaz illərə – xoşbəxt atalı çağlarıma aparır. Ağstafadakı evimizdə idik. Səhər yuxudan duranda gördüm yağış yağıb. Qağam (atamıza biz belə müraciət edirdik) bellə çınqılları evin divarına tərəf yığırdı. Məni görüb yanına çağırdı, nə üçün belə etdiyinin səbəbini soruşdu. Cavab verdim. Qayğılı simasına təbəssüm qondu: "Düz deyirsən, evin xımına su düşməsin deyə belə edirəm. Gün gələcək, haqqımda yazacağın xatirələrə bunu da salacaqsan...

Hüseyn Arif ailəsi ilə

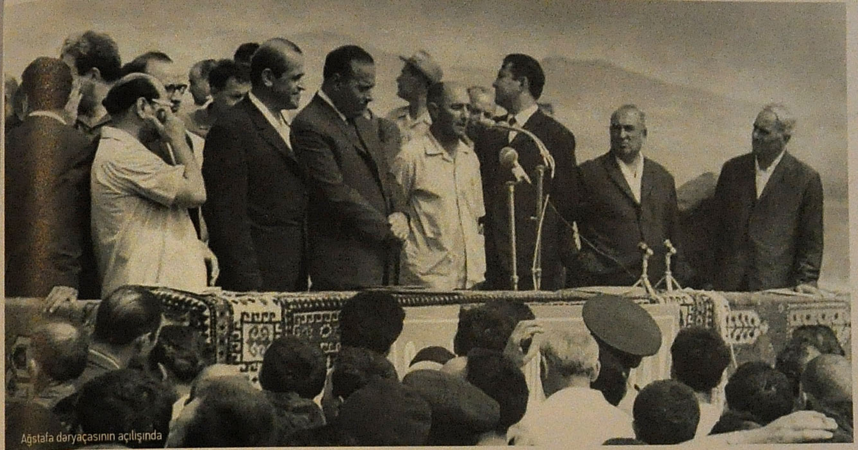

Ağstafa dəryaçəsının açılışında

İndi bunları xatırlayarkən qəhər məni boğur. O zaman fərqinə varmamış, ağlıma da gətirməmişdim ki, vaxt gələcək Hüseyn Arif də həyatda olmayacaq və mən atamla bağlı xatirələrimi kiminləsə bölüşəcəyəm...

İllər keçdikcə Hüseyn Arif poeziyası, onun xüsusiyyətləri, fərqləndirici cəhətləri, müasir və ümumən poeziyamızdakı yeri məni ilk oxucusu və bir övladı kimi daha çox düşündürür. Qəti əminəm ki, qağamın ömrünü, taleyini öyrənmək istəyən hər kəs onun şeirlərini oxuyub, xronoloji ardıcıllıqla düzsə, ilin, ayın, hətta günün tarixini dəqiqliklə tapa bilər.

Hüseyn Arif poeziyası əslində, öz həyatının, hiss və həyəcanlarının əksidir. Onun sevincli anlarında yazdığı şeirlər sevinc saçır, kədərli məqamlarındakılar isə qəm, qüssə, ələm...

Keşməkeşli həyatının çətinliklərinə, cəmiyyətin vurduğu mənəvi yaralara tab gətirən Hüseyn Arif onları şeirə çevirərək mənən rahatlıq tapırdı. Lakin torpaqlarımızın əldən getməsinə dözə bilmədi, hələ 1986-cı ildə – Göyçəlilərin dədə-baba yurdlarımızdan köçməyə başladıqları zaman ürək ağrısı ilə "Göyçəlilər, dağılmayın Göyçədən" deyə haray salsa da, doxsanıncı illərdə rayonlarımızın amansızlıqla boşaldılmasının səbəbini nə başa düşə, nə də dilə gətirə bildirdi. Bircə bunu dedi ki:

Hüseyn, səni də dəyişər zaman,
Yalvarma loğmana - üzüləndə can.
Doyub-doymasa da gözün dünyadan,
Vaxt tamam olanda köçəsən gərək.

Beləcə, vaxtın bitdiyini hiss edərək səssiz-səmirsiz oğlu Arifin uyuduğu doğma Ağstafaya üz tutdu və ömrünün son aylarını orada yaşadı...

Hüseyn Arif şeirinin ən səciyyəvi cəhəti, fərqləndirici xüsusiyyəti, sevilməsinin başlıca səbəbi ondadır ki, şair adi güldən, daşdan, çeşmədən, bulaqdan, dağdan, günəşdən, torpaqdan danışa-danışa oxucunu həyatın əzəli-əbədi fəlsəfəsinə, həyatın əsas mənasına gətirib çıxarır. Bu baxımdan, təbiətdən qaynaqlanan, təbiətlə təbiiləşən, ülviləşən, təbiətdən yazdıqca onun bir parçasına çevrilən şairin poeziyasını heç bir şairin yaradıcılığı ilə müqayisə etmək olmur. Bu poeziyanı təbiiliyinə, təkrarsızlığına görə yalnız təbiətin özü ilə müqayisə etmək mümkündür.

Bəlkə elə ona görəymiş ki, qağam heç vaxt həkimə getmədi. Xəstələnəndə yatağa girər, banka qoydurar, çox sevdiyi əvəlikli isti bişirtdirər, sağalardı. O, təbiətə bir loğman kimi baxar, buz bulaqların, səfalı yaylaqların, müxtəlif bitki və ağacların insan sağlamlığına təsirini təsvir edərdi:

Torpaqdan gül, çiçək ətri gələndə,
Təbiət fikrimdə loğmana dönür.
Ürək yorulanda, can ağrıyanda,
Sərinlik ən gözəl dərmana dönür...

Hüseyn Arif elə xoşbəxt şairlərdəndir ki, yaşadığı əsri adlayıb iyirmi birinci yüzilliyə keçdi. Bu xoşbəxtliyin məziyyətləri çoxdur. Başlıcası da budur ki, o, dövrünün ağır yüklərini ürəyində daşıdı, taleyində yaşadı. Bir insanın hiss və həyəcanlarını bir elin, bir xalqın, bütövlükdə Türk-Turan dünyasının mənəvi sərvətinə çevirməyə çalışdı.

Onun təbiətə vurğunluğu göz açdığı doğma yurdun gözəlliklərindən, lilparlı, yarpızlı, durna gözlü bulaqlarından, qoyun-quzu qoxulu çöllərindən, əzəmətli dağlarından, şaqraq şəlalərindən irəli gəlirdi. Bu vurğunluğun təsiri şairin təbiətini də müəyyənləşdirirdi. Bulaq suyu qədər dumduru, dağ kəli kimi qürurlu, coşqun çaylar tək şaqraq, bülbül cəhcəhi tək şirin dilli..."

Səhər Hüseynzadə:

"Atamız həddindən artıq hazırcavabıydı. O qədər məlumatlı, gözəl dilliydi ki, dinləməkdən yorulmazdıq. Məzəli söhbətləri, sonradan lətifə kimi dillərə düşən gülməcələri elə-belə gülüş xatrinə deyilən sözlər deyildi; hər birinin arxasında ağıllı, məntiqi fikirlər, düşüncələr dayanırdı...

O, sözün həqiqi mənasında xalqının şairi idi. Özü də tək elə yazdığı şeirlərilə yox, azad ruhu, çərçivələrə sığmayan duyğularıyla da.

Təbiətin qoynunda olmağı çox sevirdi, Azərbaycanı qarış-qarış gəzirdi. Ata-baba yurduna xüsusi bağlılığı vardı.

Uşaqlıqda o qədər savadlı, fəhm-fərasətli olub ki, Yenigün kənd orta məktəbində onu birinci sinifdən üçüncüyə, üçüncüdən isə yeddinciyə keçiriblər. Sonralar təhsilini Ağstafadakı dəmiryol məktəbində davam etdirib. Orta məktəbi bitirəndən sonra, bir müddət Tovuzda müəllimlik edib.

Anası Hüseyn Arifi hərbi xidmətə yola salır

On səkkiz yaşında cəbhəyə yollanıb. Taqım komandiri olub. Reyxstaqadək döyüş yolu keçib. Vətənə kiçik leytenant rütbəsi, xeyli orden və medalla, ikinci qrup əlilliklə qayıdıb. Aldığı qəlpəni dünyasını dəyişənədək dizində gəzdirib. Azərbaycan Dövlət Universitetinin (BDU-nun) şərqşünaslıq fakültəsini bitirib, Moskvada M.Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasında oxuyub. Hələ tələbəlik illərindən şair kimi tanınıb.

Yumşaq təbiətli, həlim adamıydı. Nə səsini ucaldar, nə sərt danışardı. Heç birimizə əl qaldırmayıb. Sonralar qohumlarımızdan, dostlarından onun uşaq vaxtı çox dəcəl olması, nadincliyindən şikayətlənən müəllimlərin onun valideynlərini dönə-dönə məktəbə çağırtmalarını eşidəndə heyrətdən donub yerimizdə qalardıq.

Elə atamızın beş il müharibədə döyüş yolu keçməsi də bizə ağlasığmaz görünərdi. Fikirləşirdik ki, görəsən atamız bu orden-medalları necə alıb, qarışqanı belə tapdalamağa qıymayan bu ürəyi yumşaq, kövrək adam cəbhədə kimisə vura, öldürə bilərmiş? Bir-iki dəfə özündən soruşsaq da cavab ala bilməmişdik. Görünür, o dəhşətli illəri xatırlamaq istəmirdi. Bəlkə də kövrələcəyimizdən ehtiyatlanırmış.

Amma bir dəfə vəziyyət elə gətirdi ki, danışmaq məcburiyyətində qaldı: "Cəbhədəydik, qələbəyə az qalırdı. Gördük bir alman zabiti ağ atın belində çaparaq gəlir. Bizə çatıb dayandı. Yaraşıqlı, gözəl oğlan idi. Ucadan "Hitler kaput", – dedi və tapançasını gicgahına dirəyib, çaxmağı çəkdi. Bu hadisə o qədər ani baş verdi ki, onu dayandıra bilmədik..."

Atamız bunu danışa-danışa kövrəldi. Bizi yenidən təəccüb bürüdü: "Bəs o, döyüşdə necə güllə atıb, qan töküb? Görünür, müharibənin öz qanunauyğunluqları var, – deyənlər haqlıdırlar".

Hüseyn Arif bütün qəlbi ilə şeirə, sənətə bağlı idi. Yazdıqlarını həmişə əvvəlcə bizə oxuyar, rəyimizi soruşardı. İradlarımız olanda deyərdik, fikrimizi böyük səmimiyyətlə qarşılayardı.

Onun şeir yazmaq üçün xüsusi vaxt-vədəsi yox idi. Sanki bütün günü beyni işləyirdi. Çox möhkəm yaddaşı vardı. Bəzən bütöv bir poemanı yaddaşında saxlayar, səhər alaqaranlıqdan durub kağıza köçürərdi...

Bazarlıq etməklə arası yox idi. Hərdənbir səhər biz məktəbə getməyə hazırlaşanda anam ona deyərdi: "Hüseyn, çörək almaq lazımdır, uşaqlar dərsə gedəcəklər." Atam bir söz demədən evdən çıxır, ancaq saatlar ötürdü, günlər keçirdi – gəlmirdi. On gündən, bəzən hətta bir aydan sonra zəng vururdu ki, mən Şəkidə, ya Zaqataladayam. Onun belə hərəkətləri evimizdə söz-söhbətə çevrilməzdi. Bəzən anam içində inciyib əsəbiləşsə də heç vaxt bizim yanımızda üzə vurmurdu. Dözürdü...

> Atamız övladlarına görə heç vaxt kimsəyə ağız açmaz, xahiş etməzdi. Biz orta məktəbi qızıl medalla, universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirdik. Bunda onun təsiri olduğunu düşünənlər də vardı. Amma belə deyildi. Hər şeyə özümüz nail olurduq. Qardaşımızın təhsilinə və işə düzəlməsinə az çox köməyi dəymişdi. Bununla belə, həmişə onun övladı olmağımızla qürur duyur, atamızın ad-sanına xələl gətirəcək hərəkətlərə yol vermir, ailəmizə problem yaratmırdıq.

Mülayim insan olan atamızın bəzən sərt üzünü, barışmaz mövqeyini də görürdük. Ruhuna, şəxsiyyətinə yad olanları bəyənməz, qəbul etməzdi. Münasibətini çox kəskin şəkildə göstərdiyi məqamlar da olardı. Onu istəməyənlər də vardı. Deyə bilmərik ki, tənqid edilib, yaxud heç qəbul olunmayıb. Amma daim kölgədə qalıb. Biz bunun səbəbini onun istedadı ilə bağlayırıq. İstedad bütün insanlar üçün bəladır. Atam buna görə həmişə əziyyətlər çəkib. Şeirini verirdi, çap etmirdilər, sözlərinə yazılmış mahnıların mətnini bəzən başqa adamın adına çıxırdılar.

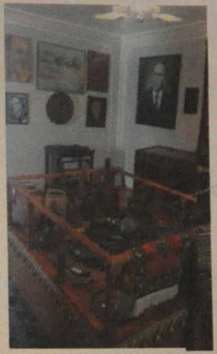

Heç zaman kimsənin arxasınca danışmaz, qeybətini qırmazdı. Bəs onun etirazı nədən ibarət olurdu? Heç nə - qapını açıb içəri girəndə gözlərini qıpqırmızı, hərdən də yaşlı görərdik. Bilirdik ki, özü demiş, yenə "kimsə dal qapıdan daş atıb". Heç kimə bir söz demədən içəri girib qapını bağlayır, öz-özünə danışırdı, bəlkə ağlayırmış da...

Bununla belə üzümüzə çıxandan özünü elə aparırdı ki, guya heç nə olmayıb. Atamız heç zaman problemlərin, üzləşdiyi haqsızlıqların ağrısını bizimlə bölüşməzdi. O qayğılarını bizə yükləmək, dərd vermək istəmirdi. Uşaqlarına, həyat yoldaşına qıymırdı. Amma tale bizə elə ağır dərd verdi ki, bütün həyatımız alt-üst oldu. Sevinməyi, gülməyi yadırğadıq...

1976-cı ilin 24 sentyabrında qardaşımız Arif avtomobil qəzasına düşüb həlak oldu. O, Xalq Təsərrüfatı İnstitutunu bitirmiş, 2 ay əvvəl Abşeron Rayon Komsomol Komitəsində şöbə müdiri vəzifəsinə düzəlmişdi. Arif ağıllı, təmkinli oğlan idi. İyirmi bir yaşı olsa da, özünü cavan oğlandan çox, ağsaqqal kimi aparırdı. Yaraşıqlı, xeyirxah, həddindən artıq qayğıkeş idi...

Arifi "Qurd qapısı"nda dəfn etdilər. Amma atamız heç rahatlanmırdı. Bizim yanımızda demirdi, amma ucundan-qulağından eşidirdik ki, deyir: "Arifi aparacağam Ağstafaya". Ona çox dedilər, belə eləmə, razılaşmadı. Axır ki, Arifin məzarını Yenigün kənd qəbiristanlığında, anasının yanına köçürdü...

> Arifin itkisi bizi dünyadan küsdürdü. Hamımız qara geyindik. Atamızın sazı da qara libasda divardan asıldı. Qohumların, dostlarının xahişlərinə baxmadı; iki il nə qələminə yovuşdu, nə sazına. Həmişə qəlbinin hökmüylə hərəkət edərdi. Yəqin, yenə ürəyinin səsinə qulaq asdı və 1978-ci ildə qardaşımın adını özünə təxəllüs götürüb yazdı:

Arif gedən gündən Hüseyn adlı
Bir kədər şairi gəldi dünyaya...

Bundan sonra yaradıcılığının çox böyük hissəsini qardaşımıza həsr etdi. Hüseyn Arif kimi yaşamaq, yaratmaq, söz yox ki, onun üçün çətin idi. Amma düşünürdü ki, bu adı şeirlərində əbədiləşdirməlidir.

Atamız yazırdı:

Qəza bir qapını bağlamayıbdır,
Bizim qapımızı bağlayan kimi.
Füzuli Məcnuna ağlamayıbdır,
Hüseyn – Arifə ağlayan kimi...

Taleyimizə üsyan edirdik. Düşünürdük: axı kimsənin qəlbini qırmamışıq, ürəyinə toxunmamışıq, hamıya ancaq yaxşılıq eləmişik, nəyə görə bu dərd gəlib bizi tapmalıydı?.. Arifdən sonra dəfələrlə həyatımıza qəsd eləmək istədik. Əgər bizə mənəvi cəhətdən arxa duranlar olmasaydı, bəlkə də bu dərdi çəkə bilməzdik.

Atamzın barəsində çox əhvalatlar danışılır. Bizim millət belədir: söz-söhbətlərində çox zaman sevgidən doğan şişirtmələr də olur. Amma atamız haqqında danışılanların doxsan faizi əsaslıdır. Hələ o qədər eşitmədiyiniz söh-söbətlər var ki... Eşitdiklərimizdən biri belədir: "Bir gün Hüseyn Arifə deyirlər ki, şair, sən çox yerlipərəstsən. Cavab verir ki, başın haqqı yox, tovuzluları da özümünkü bilirəm".

Hamıya məlumdur ki, Tovuzla Qazaxın arası on beş dəqiqəlik yoldur..."

Yaşar Vəliyev